

Nr 18

Utlåtande i anledning av väckta motioner om åtgärder vid ärekränkning i massmedium.

I två inom riksdagen väckta likalydande motioner, nr 468 i första kammaren av herr *Blomquist* samt nr 600 i andra kammaren av herr *Sjöholm m. fl.*, hemställs, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande införande av lagregler om gratis rättshjälp till enskilda, som ärekränkts i något massmedium, och om en lagstadgad plikt för press och radio att i tidning eller utsändning införa beriktigande av oriktiga uppgifter som lämnats.

Motionerna har såvitt avser fri rättshjälp hänvisats till lagutskott och behandlats av första lagutskottet samt i övrigt till konstitutionsutskottet.

Motionerna

Till stöd för yrkandet rörande gratis rättshjälp anför motionärerna bl. a. följande.

Då den enskilde vanligen icke har tillräckliga resurser för att gentemot stora tidningsföretag eller monopolföretag som Sveriges Radio komma till sin rätt, måste det vara statens skyldighet att tillhandahålla de enskilda nödiga medel för att få upprättelse. Det bör sålunda inrättas en fast institution, som ger gratis rättshjälp till dem, som i strid med ärekränkingsreglerna i 5 kap. brottsbalken blivit föremål för ärekränkning i något av massmedia. Bestämmelser härom bör införas både i tryckfrihetsförordningen och i den nya radioansvarighetslagen.

Lagen om fri rättegång

Bestämmelserna i lagen innebär i huvudsak följande.

Fri rättegång kan beviljas den, vars tillgångar inte förslår till rättegångskostnaderna eller som skulle sakna medel för uppehälle och fullgörande av underhållsskyldighet om han själv betalade rättegångskostnaderna. Den som beviljats fri rättegång slipper betala ansökningsavgift och expeditionskostnad. Kostnad för bevisning, t. ex. ersättning till vittne, utgår av allmänna medel om bevisningen inte förebragts utan skäl. Vidare finns möjlighet att få ersättning för resekostnader, traktamenten och vissa andra utgifter. Om parten behöver det, förordnar rätten lämplig person att vara rättegångsbiträde mot ersättning av allmänna medel. Under vissa förutsättningar kan den som fått sina kostnader ersatta av det allmänna bli återbetalningsskyldig.

Bihang till riksdagens protokoll 1967. 9 saml. 1 avd. Nr 18

1958 års betänkande om rättegångshjälp

I november 1958 framlade *1951 års rättegångskommitté* betänkande med förslag till lag om rättegångshjälp m. m. (SOU 1958: 40). Kommittén uttalade bl. a. följande.

För många medborgare som nu icke kunna få fri rättegång te sig kostnaderna för att i process tillvarataga sina intressen ibland oskäligt betungande eller rent av som ett oöverkomligt hinder mot att bringa en sak under rättens prövning. I syfte att undanröja detta missförhållande föreslår kommittén en sådan reform av den processuella rättshjälpen, att denna öppnas för en vidgad personkrets. De ledande synpunkterna vid utarbetandet av förslaget ha varit, att ingen av ekonomiska skäl skall vara utestängd från möjligheten att taga till vara sina intressen inför domstol men att envar som har egna resurser skall bidra till rättegångskostnaderna efter förmåga.

Lagförslaget innehöll alltså den principiella nyheten, att även den som har möjlighet att betala en del av rättegångskostnaderna skulle kunna få rättegångshjälp, varvid han skulle bidra till kostnaderna efter förmåga. Denna bidragsskyldighet sökte förslaget realisera genom att, jämte en återbetalningsplikt, införa skyldighet för parten att före rättegången till statsverket inbetala ett kontant bidrag, som skulle svara mot hans förmåga. Fullgörandet av sådan betalning utgjorde förutsättning för att parten skall få komma i åtnjutande av rättegångshjälpen. Med rättegångshjälpen avsågs skola följa väsentligen samma förmåner, som nu utgår till den som har fri rättegång. Enligt förslaget skulle kostnadsbidragets storlek, liksom frågan om parten må erhålla rättegångshjälp, i allmänhet prövas efter schablonregler.

Under remissbehandlingen av rättegångskommitténs betänkande godtogs i allmänhet principerna för den föreslagna lagstiftningen. Den närmare utformningen av de föreslagna reglerna mötte emellertid kritik. Detta gällde särskilt grunderna för beviljande av rättegångshjälp och bestämmande av parts bidragsskyldighet. Förslagets praktiska tillämpning ansågs därjämte vara förenad med olägenheter, såväl för parterna som för domstolarna.

I svar på en *interpellation vid 1961 års riksdag* ansåg *chefen för justitiedepartementet* sig kunna konstatera, att rättegångskommitténs betänkande och remissbehandlingen därav på ett påtagligt sätt visat, att stora svårigheter möter då det gäller att finna en lämplig och rättvis avvägning och samtidigt uppnå en praktisk och smidig form för det allmännas medverkan. Departementschefen fann det vara troligt, att en lösning av frågan måste sökas efter delvis andra linjer än dem som kommittén anvisat.

1965 års betänkande om rättegångshjälp

Enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande i juni 1962 tillkallades sakkunniga att verkställa utredning rörande revision av lagstiftningen om rättshjälp

i rättegång och därmed sammanhängande frågor. I direktiven uttalade departementschefen att vid utredningen de av rättegångskommittén antagna huvudprinciperna kunde tagas till utgångspunkt men att dock möjligheterna att söka lösa hithörande problem enligt andra linjer än dem som tidigare prövats icke borde lämnas obeaktade.

Utredningen avgav sitt betänkande i februari 1965 (SOU 1965:13). Betänkandet upptar ett förslag till lag om rättegångshjälp som i det väsentliga bygger på 1958 års förslag. Utredningen anför att enligt villkoren för erhållande av fri rättegång är möjligheten till sådan förmån snävt begränsad; för dem som befinner sig i ekonomiskt läge något över den gräns som anses gälla för fri rättegång men ej förmår bestrida de kostnader som är att emotse vid rättegång kan rättegångskostnaderna framstå såsom ett hinder mot att bringa en sak under rättens prövning. Stadganden om kostnadsbidrag finns även i 1965 års förslag. Schablonggränserna för möjlighet att erhålla rättegångshjälp och för skyldighet att erlägga kostnadsbidrag har gjorts indexreglerade genom att de skall bestämmas med användning av basbeloppet enligt lagen om allmän försäkring. Detta fastställs av Kungl. Maj:t för varje månad på grundval av konsumentprisindex. Prövningen av ansökan om rättegångshjälp sker enligt utredningens förslag — såsom skulle ske enligt rättegångskommitténs — i första hand efter den inkomst, för år räknad, som sökanden beräknas åtnjuta vid tiden för ansökan. Vid prövningen skall vidare beaktas utgifter för fullgörande av underhållsskyldighet samt förmögenhet, skuldsättning m. m.

Förslaget är efter remissbehandling under övervägande inom Kungl. Maj:ts kansli.

Rättshjälpsanstalterna

För närvarande finns rättshjälpsanstalter med kontor i Stockholm, Göteborg, Malmö, Hälsingborg, Norrköping, Linköping, Solna, Halmstad, Vänersborg, Borås, Karlstad, Gävle, Luleå, Haparanda, Västerås och Örebro.

Rättshjälpsanstalterna har till ändamål att inom visst område kostnadsfritt i rättsliga angelägenheter tillhandagå mindre bemedlade och i sådant avseende bl. a. lämna råd och upplysningar samt hjälp med upprättande av handlingar. De skall också biträda vid tvisters biläggande genom förlikning och vid utförande av talan vid rättegång som anhängiggjorts vid domstol inom anstaltens verksamhetsområde.

Utskottet

I förevarande motioner hemställs, såvitt motionerna hänvisats till lagutskott, om utredning rörande fri rättshjälp till enskilda som ärekränkts i massmedium. Till stöd härför anföres att den enskilde vanligen inte har tillräckliga resurser för att komma till sin rätt gentemot stora tidningsföretag eller Sveriges Radio.

Jämlikt lagen om fri rättegång kan sådan beviljas under vissa förutsättningar. Vid sidan av den fria rättegången finns vissa anordningar för rättshjälp från det allmänna, huvudsakligen genom rättshjälpsanstalter.

Enligt utskottets mening föreligger ej skäl att införa särskilda regler om rättshjälp för personer som ärekränkts i massmedia. Frågor om bistånd härvidlag bör tvärtom bedömas efter allmänna regler. Dessa har nyligen, som framgår av redogörelsen ovan, varit föremål för översyn av två statliga utredningar, vilka föreslagit utvidgning av den krets av personer, som är berättigad till hjälp i förevarande hänseende. I den mån en sådan utvidgning befinnes genomförbar torde den även komma de i förevarande motioner åsyftade personerna till godo. Frågan är f. n. beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

På grund av det anförda får utskottet hemställa,

att förevarande motioner, I: 468 och II: 600, såvitt de hänvisats till lagutskott, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 7 mars 1967

På första lagutskottets vägnar:

INGRID GÄRDE WIDEMAR

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herr Erik Svedberg, fröken Mattson, herrar Hjorth, Arvidson, Svanström*, Schött, fru Segerstedt Wiberg* och fru Lilly Ohlsson;

från andra kammaren: fru Gärde Widemar, fru Johansson, fröken Bergegren, herrar Keijer, Martinsson, Dockered, Jönsson i Malmö och Fridolfsson i Stockholm*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.